

Kriminalitetsforebygging i byutvikling og arkitektur

Christina T. Rooth

Politiinspektør/Næringslivskontakt

Plan- og bygningsloven fikk fra 1. juli 2008 for første gang kriminalitetsforebygging som et selvstendig hensyn (§ 3-1 bokstav f), og stiller dermed tydelige krav til hvilke vurderinger norske kommuner må ta i sine planprosesser:

§ 3-1. Oppgaver og hensyn i planlegging etter loven
Innenfor rammen av § 1-1 skal planer etter denne lov:
[...]
f) fremme befolkningens helse og motvirke sosiale helseforskjeller, samt bidra til å forebygge kriminalitet

Loven tydeliggjør kommunens oppgave som samfunnsutvikler. Den skal fremme befolkningens helse og motvirke sosiale helseforskjeller, samt bidra til å forebygge kriminalitet.

Sammenheng mellom fysisk utforming av by/sentrumsmiljøer og kriminalitet

Det å ta kriminalitetsforebyggende hensyn er å identifisere trekk ved den fysiske utformingen som erfaringsmessig øker risikoen for at lovbrudd kan begås

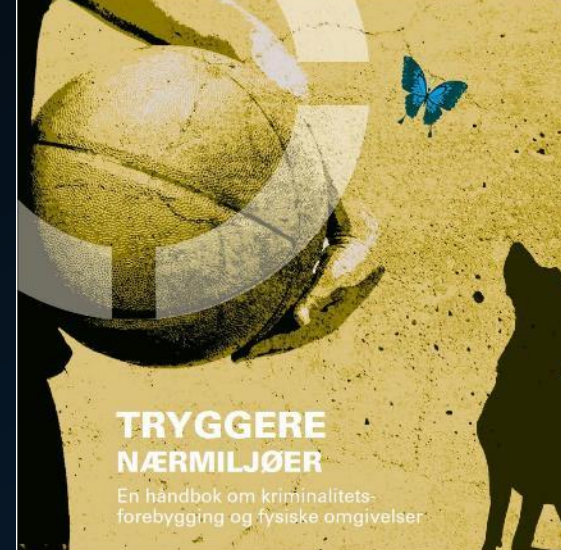
God planlegging og gjennomtenkt utforming av fysiske omgivelser kan bidra til å forhindre straffbare handlinger

Når man i tillegg klarer å koble inn de sosiale aspektene kan det gi svært gode resultater

Tre forutsetninger for at et lovbrudd skal begås

- En motivert kriminell
- Et passende offer(person eller objekt), eller et passende marked
- Et egnet åsted

Om vi kan gjøre noe med bare én av disse faktorene, så vil lovbruddet kunne forebygges

Lovbrytere velger som regel åsted ut fra bestemte kriterier. Fysiske forhold kan derfor medvirke til opplevelse av utrygghet. Listen nedenfor gjengir ti kjennetegn. Planleggere, som vil forebygge kriminalitet og skape trygghet, bør kjenne til disse. Beskrivelsene som følger etter de ti punktene gjennomgår noen problemer nærmere.

1 ENKEL, DIREKTE ADKOMST OG GODE FLUKTRUTER FOR LOVBRYTEREN

Ofte vil en lovbryster se etter et skjulested nær åstedet for å forberede handlingen. Kort og uhindret tilgang til veier som har flere retningsalternativer, og en skjerming «lomme» med overblikk over åstedet, er til god hjelp for lovbryster. Da er det lett å forberede seg, forlate stedet og vanskelig for åndre å vite hvilken retning lovbryster har valgt.

om at ingen bryr seg. Det senker terskelen for skadeverk og andre lovbrudd.

2 MULIGHETER TIL SKJERMING, UFORSTYRRET "ARBEID"

Muligheter til å utføre lovbrudd usett og uforstyrret er avgjørende. Forhold som gir ly er:

- trær og busker
- ingen eller lite belysning
- lite eller intet innsyn

6 DÅRLIGE MATERIALER

Materialkvaliteter som er bestandige og holdbare har betydning for i hvilken grad gjenstander eller bygninger blir utsatt for skadeverk.

7 LAV GRAD AV OMRÅDEBEVISSTHET OG FORPLIKTELSE OVERFOR NÆRMILJØET

Opplevelse av ikke å høre til i et område kan svekke ansvarstakelsen. Generelt kan vi si at en god plan, med presise og veldefinerte soner, bidrar til å underbygge områdebevissthet. Organisert nabohep, beboermøter og annen informasjon om området kan også bidra til å styrke tilhørigheten til et område.

8 UKLARE EIERFORHOLD

Områder med uklare eierforhold er oftere utsatt for skadeverk og annet forfall. Randsone, hvor det er uklart om grunnen tilhører kommunen eller er i privat eie, er et typisk eksempel. Ofte viser det seg at dårlig vedlikeholdte områder i tettbygde strøk har uklare eierforhold.

9 UTYDELIGE SKILLER MELLOM ULIKE FUNKSJONELLE DELER AV ET OMRÅDE

Utydelige skiller mellom privat, halvprivat, halv-offentlig og offentlig areal skaper uklarhet om eierforhold. Dette vanskeliggjør også uformell sosial kontroll i området.

10 MANGEL PÅ MØTEPlassER

Mangel på møteplasser reduserer mulighetene for å bli kjent. Få som kjenner hverandre i et område svekker mulighetene for uformell sosial kontroll.

Trygghet for samfunnet og innbyggerne er kjernen i politiets samfunnsoppdrag

Trygghet - premiss for å lykkes med andre bærekrafts mål

Gode nærmiljøer – effektivt kriminalitetsforebyggende tiltak er å skape fysiske omgivelser som inkluderer og inviterer til hverdagsmøter

Menneskelig tilstedeværelse skaper trygghet!

By- og infrastruktur er nøkkelen til å skape trygge omgivelser og bærekraftige nabolag

Våre sentrale gangforbindelser bør være planlagt med mulighet for uformell sosial kontroll, slik at alle kan gå trygt fra hjem til skole, jobb, fritidsaktiviteter

Viktig at det tas eierskap til bygulvet - borettslag gir mindre gjennomtrekk og stabilitet gir eierskap

Må vi ha underganger?

Gi mulighet for at mennesker kan bevege seg på kryss og tvers

NYHETSPROJEKT OG UNDERREKKEHUS
FYRKILDEVEJ AALBORG
REKKEHUS OG UNDERREKKEHUS

LINK ARKITEKTUR

Nye rekkehus mellom blokkene

Før:
Ghetto nabolag som var preget av høyhus og blokker med store fellesområder, mye inn og utflytting i området og kriminalitet.

Etter:
Mellom blokkene ble det bygget rekkehus rettet mot familier og unge som skapte trygghet og eierskap til uterom.

Resultatet ble halvering av kriminaliteten og ca 50% økt eiendomsverdi i Fyrkildevej

Ref: Fyrkildevej Aalborg av LINK Arkitektur Danmark

Vil fylle undergangene med betong

Trondheim kommune planlegger å tette igjen to underganger som går under Innherredsveien.

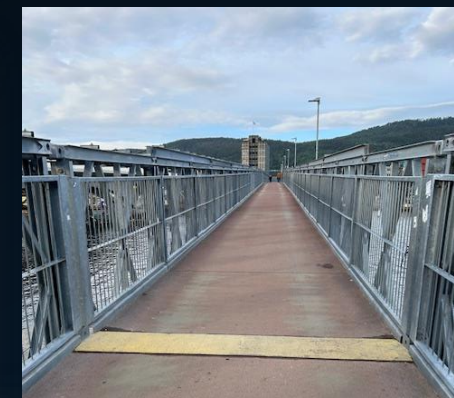
Gutt knivstukket i Moss: – Var på vei til skolen

Gutten ble påført flere kuttskader i en undergang. Politiet mener en mann i 50-årene sto bak angrepet.

UTENDØRS: Angrepet skjedde i en undergang mens gutten var på vei til skolen. Foto: Utrykningsnytt

Ikke legg til rette
for et åsted

Trang og lukket midlertidig
gangbro har gitt utfordringer i
Drammen både over og under
broen

Rust opp Byterminalen!

AFTENBLADET MENER: Byterminalen i Stavanger er viktig. Særlig for ungdommer som skal komme seg rundt på egen hånd.

Stavanger Aftenblad

Mer lys på Byterminalen: – Det er ikke så attraktivt å stjele i godt opplyste områder

Det er blant grebene kommunen har tatt for å få bukt med kriminaliteten på kollektiv-knutepunktet i sentrum.

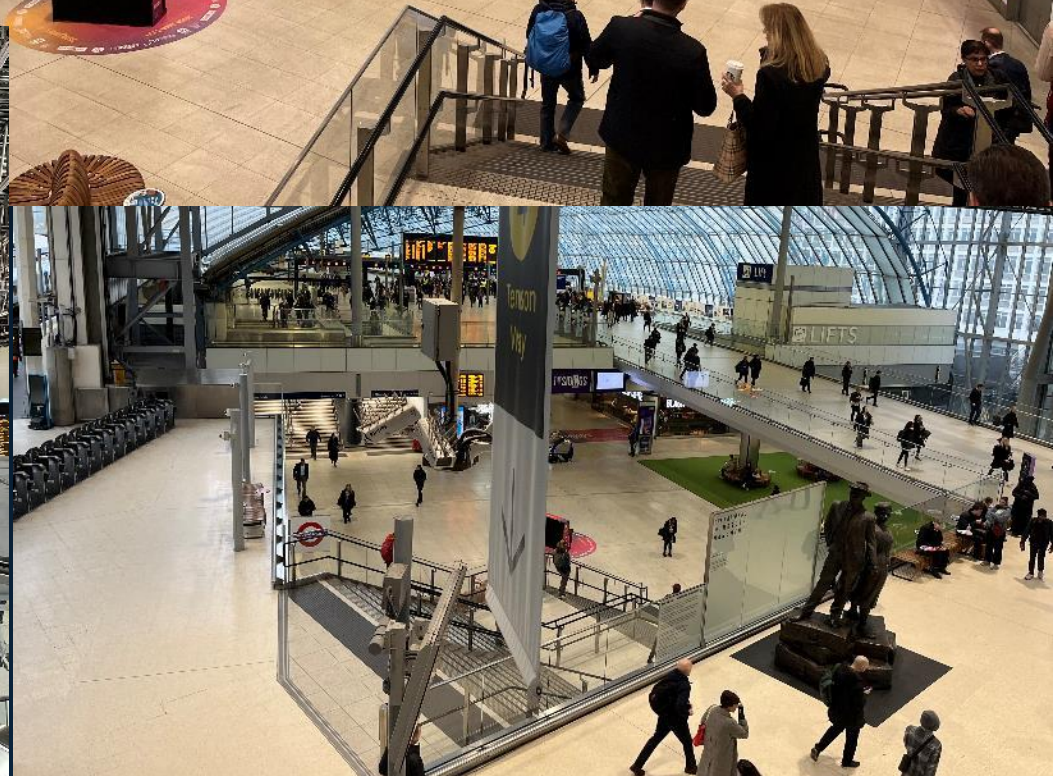
Waterloo station - gode siktlinjer

Utviklet med fokus på gode oversiktlige visuelle siktlinjer for alle som bruker stasjonen - oppleves tryggere

De sentrale arealene er for de som skal bevege seg

Næringstilbud plassert ut i kantene

Oppholdsarealer er plassert på steder der en blir sett av mange

Utfordringer ved manglede uformell sosial kontroll

Uheldig med tomme lokaler, murer, baksider, lave arkader, dårlig vedlikehold og forseglede eller tildekkede vinduer

Kriminalitetsutfordringer på alle disse stedene!

Thon Senter på Mortensrud

Brugata

Vaterland og Oslo Plaza

Lav arkade i i Storgt. 33

Furuset senter

Trondheim: Pumpehus Prinsens gate

T-banen på Mortensrud

Hva gir bygningene igjen til bygulvet rundt?

Mange nye leilighetskomplekser bygges med sokkelarkitektur og takterrasser - Hva gir dette av trygghet til bygulvet?

Store næringsbygg som lager en oase til de ansatte i et lukket område i midten, men som ikke gir noe igjen til menneskene rundt. Men er det trygt og hyggelig å gå hjem

(Trondheim: Blixt perkeringshus)

Foto: Anders Moen Kaste / forskning.no

Foto: Visit Oslo

Barn, kvinner og eldre i våre uteområder forebygger for kriminalitet

Levende førsteetasjer/bygulv. Men må da også legge til rette for at det blir "levende"

Næringsgrunnlag, åpne vinduer, flerfunksjonalitet, parkeringsmuligheter, kommersielle aktører som tar samfunnsansvar, privat offentlig samarbeid, samarbeid med frivillighet, idrettslag, beboere, gårdeiere, kontorbrukere osv.

Trygghet er helt avgjørende for at mennesker vil være tilstede!

POLITIET

Attraktive aktiviteter og byrom fortrenger kriminalitet

MÅ være igjen områder som kan utvikles til ute aktivitetsområder

Rekkefølge, gode analyser, **involvering**

Viktig med drift og vedlikehold, samt eierskap til området

"First life, then spaces, then buildings – the other way around never works."

Jan Gehl

Gratis moro på Grønlandsisen

Grønland. Du trenger ikke egne skøyter for å kaste deg ut på isflisen. Frigo låner deg det du trenger for litt interaksjon.

• Fra Avis Oslo

Medvirkning som inkluderer kvinner og barn

Spørreundersøkelser (på nook) og torsdags informater rekker ikke for å få med bredden.

For eksempel vil kvinner og barn: «de tause stemmene» (ref: Byantropolene) trenge andre tilnærminger.

I ghetto-prosjektet Bispehaven brukte arkitektene planjer og prat ved inngangene for å høre flere perspektiver.

Ref: Bispehaven av Link Arkitektur Danmark

Skrekk-eksempelet

Her ryker den desperate utviklingsplanens siste håp. Hvordan kunne det gå så galt for barnefotballen – der befolkningsveksten er størst?

Løren

placemaking
europe

Hvorfor har dette blitt et problemsted for beboere og næringsdrivende?

Elvepromenaden starter midt i en rundkjøring og et togspor

Uklare gangforhold og stedet preges av mørke og forfall

Må ned en trapp til selve elven og under en undergang som er utrygg

Gangaksene ligger for seg selv, skjermet med tette trær og busker fra resten av aktivitetene, butikkene og restaurantene

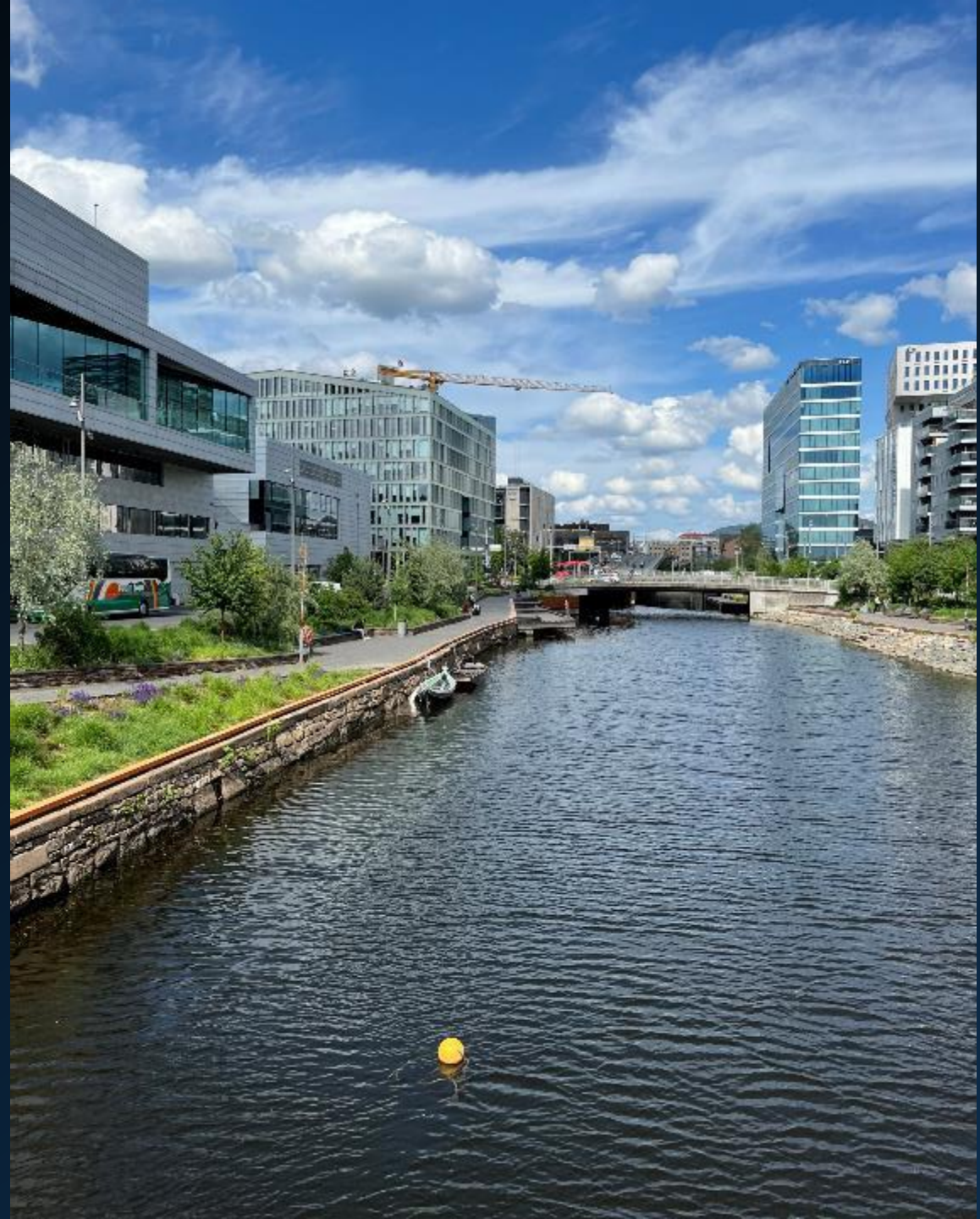

POLITIET

Ingen utfordringer på motsatt side av elven!

- Gangstien ligger høyere i terrenget
- Gir bedre innsyn
- Henger naturlig sammen med veisystemet
- Utformingen gir gjennomfart, sirkulasjon og opphold av mennesker
- Altså mer uformell positiv sosial kontroll!

Bærekraftsmål kan bli satt opp mot hverandre

Vær bevist på hva som er kriminalitetsforebyggende, slik at det blir vektet riktig

Vi bør ha en felles strategi der mål om trygghet er førende

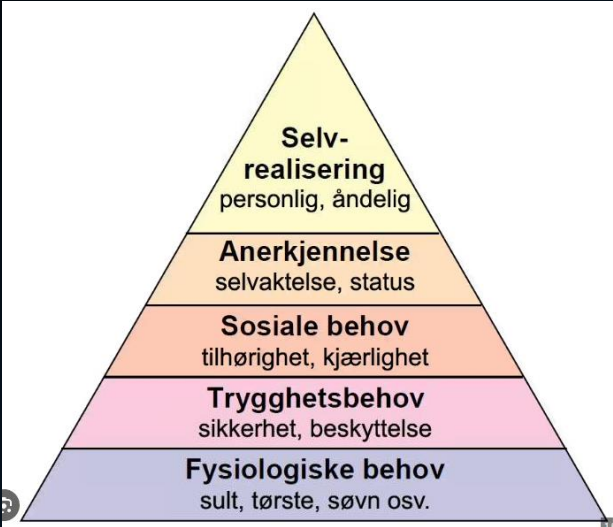
Trenger kommunen et trygghetsteam?

«Den viktigste kriminalitetsforebygger er stadsarkitekten»

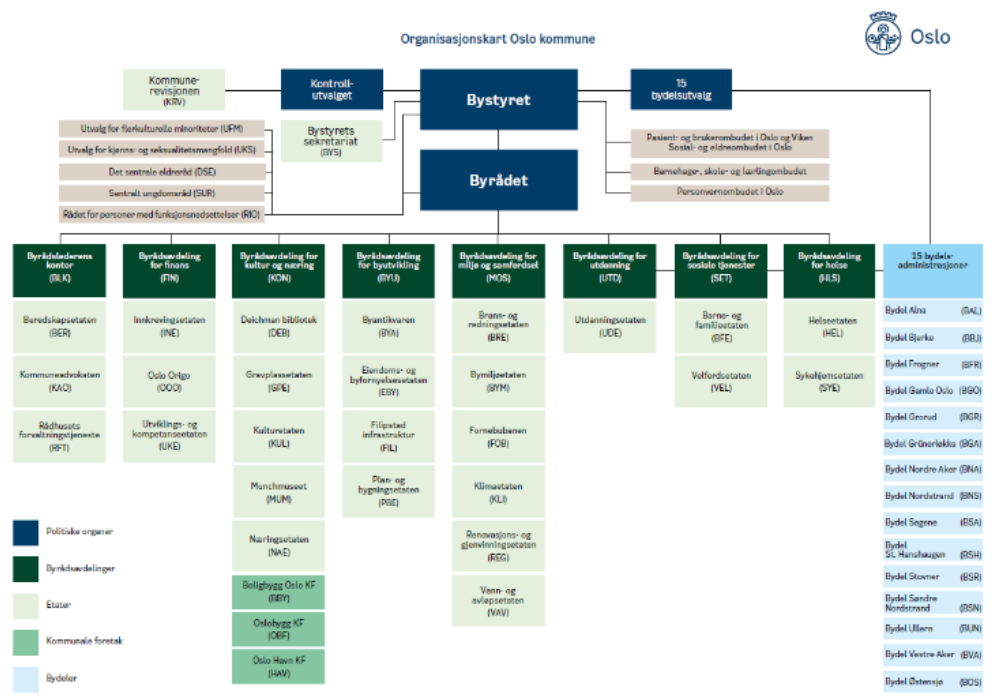
Nacka Kommune v/ Jan Landström
 Bitr. Sikkerhetssjef og kommunens Kriminalitetsforebygger

- «Vi kan redusere krim med 40% gjennom byplanleggingsprosesser dersom vi bruker kunnskapen bevist i praksis. Dvs. at det er 4 av 10 som slipper å utsettes for kriminalitet i våre offentlige rom.»
- Mål i Nacka kommune:

- 1) Trygg - ligger i topp
- 2) Miljø- og klimasmart
- 3) Grønn- og blå byvekst
- 4) Maks verdi for skattepengene

Hvem tar ansvar for trygghet i de prioriterte områdene?

Rekkefølgekrav - hvordan få prioritert trygghet først?

POLITIET

Hvordan ivaretar dere en trygg byutvikling i dag?

Politiet er avhengig av at offentlige myndigheter, politikere utbyggere og arkitekter på alle nivå ivaretar at det tas kriminalitetsforebyggende hensyn i planprosessen

Men avgjørende at ALLE bidrar til å skape gode og trygge nærmiljøer og lokalsamfunn

Vi må samarbeide for å lykkes!

Bygg bort kriminalitet & bygg inn trygghet

noen prinsipper:

1. Bygg videre på bydelens struktur, infrastruktur og bevegelser – skap sammenheng og koblinger
2. Fjern, eller senk farten på, biltrafikk i kjernen av området
3. Bygulvet tilhører mennesker til fots og pedal - Gående først, bilen er gjest
4. Baser plangrepet på et trygt nettverk av gangaksler
5. På sosial kontroll ved kantsoner og overganger
6. God oversiktighet / intuitiv lesbarhet
7. Bygg må ta eierskap til og ansvar for det som skjer foran, bak og mellom bygningene
8. Bruk menneskelig skala
9. Bruk kvinnesperspektivet – offentlige rom med 24t sosial kontroll, mindre uterom, mer møbler
10. Fokus på inkludering og seniorer
11. Drift – følg med på hvem som bruker offentlige utearealer, tell antallet
12. Vedlikehold og standard på utførelse er viktig
13. Skog og grønne arealer er verdier som bør integreres som kvalitative og trygge soner, ikke som
14. Alle prosjekter bør inkludere gratis trygge fellesarealer både inne, under tak og ute
15. Plasser bygg så sol- og vindforhold blir gunstige for å bruke offentlige rom
16. Multiprogrammering – tenk på styrken i 10 (eller 12, 8 – bare veig)
17. Suppler formålsbygg med blandet program; flere fasiliteter, destinasjoner, boliger osv.
18. Torg bør ha minst 3 aktive fasader rundt seg eller tiltak som sikrer kritisk masse og positiv sosial
19. Bruk og inkluder lokal kunnskap og ildsjeler
20. Sterkeste virkemiddel mot vold og gjengkriminalitet er å bygge inn livskvalitet for barn og unge

Dokken Utvikling, Bergen
KU Kriminalitetsforebygging v/ Sissel Engblom

Når Bergen utvides med transformasjon av havneområdet i sentrum har de fra starten av planarbeidet tatt med Kriminalitetsforebyggende hensyn.

På oppdrag av Dokken Utvikling AS leverte Arkitekt Sissel Engblom i 2024 det som skulle være Norges første KU (Konsekvensutredning) på Kriminalitetsforebygging i en områderegulering.

Rapporten inneholder en analyse av dagens kriminalitetsbilde og trygghetsutfordringer, evaluering av risiko i de alternative plangrep, og konklusjoner med anbefalinger for videre bearbeiding. Dette har oppdragsgiver og arkitekten tatt med videre i sitt planarbeid.

POLITIET
POLY ENKSTAKTET

TryggeByer/EN NY METODIKK

Mer miljøvennlig, effektiv og vakker by ← Samskape en opplevd trygg by- for alle! → Mer rettferdig og likestilt by

Det bygde Opplevd trygghet Det sosiale

Trygghetsmodellen

Trygghetsmodellen er en systematisk tilnærming for å ivareta trygghet i utformingen av offentlige rom og arkitektur. Den bygger på erfaringene fra Trygge byer-prosjektet og innsikten fra en tverrfaglig arbeidsgruppe, og styrkes ytterligere gjennom analyser som fanger opp både erfaringsbaserte og emosjonelle dimensjoner i innbyggernes opplevelser.

Den er et felles verktøy som letter blikket og kobler perspektivene. Den gjør det mulig å tenke helhetlig om trygghet, og tydeliggjør hvilke faktorer som faktisk kan påvirkes. Modellen inviterer til samarbeid på tvers og gir alle involverte – fra planleggere og politikere til lokale ildsjeler – en felles plattform og forståelse. Den åpner for diskusjon, for uenighet, men også for felles retning. Modellen er ikke statisk – den skal testes, utfordres og videreutvikles gjennom faktisk bruk i virkelige prosesser.

Ved å kartlegge parametrene geografisk på tvers av fire casestudier (Storgata 33-Gamle lagewakta, Vaterland, Romås Senter og Mortensrud), får vi en dypere forståelse av samspillet mellom det bygde, det sosiale og det opplevde aspektet ved trygghet.

Modellen er et fleksibelt og tverrfaglig verktøy som kan tilpasses ulike behov og brukes i alle faser av byutvikling – fra enkeltprosjekter til overordnede strategier. Men den er ikke ferdig: Den skal prøves ut, tilpasses og oppdateres. Modellen kombinerer det sosiale, det opplevde og det fysiske, og kobler kvalitative innsikter med kvantitative data – som statistikk over kriminelle hendelser, utforming av offentlige rom, visuelle forbindelser og romlige analyser – sammen med subjektive opplevelser av trygghet.

På denne måten introduserer vi et tydelig brukerperspektiv i byutviklingen – noe mange byer fortsatt mangler. Tilnærmingen anerkjenner at trygghet ikke er en universell størrelse, og er særlig relevant for å skape rettferdige og inkluderende byrom for kvinner, barn, eldre, personer med funksjonsnedsettelser og andre sårbare grupper.

Mer miljøvennlig, effektiv og vakker by ← Floken: Samskape en opplevd trygg by- for alle! → Mer rettferdig og likestilt by

Hovedmål: Det fysiske Opplevd trygghet Det sosiale

Delmål: Det fysiske Opplevd trygghet Det sosiale

Måleindikatorer: Tryk på trygghet Tryk på trygghet Tryk på trygghet Tryk på trygghet

Faktorer: Vedlikehold og estetikk Sammenheng og trygghet Bevegelsesmønstre Nett og vegnettsforhold Bevegelse Visuelle forbindelser Dagliv Planlegging og utforming Byggesammenheng og trygghet Byggesammenheng og trygghet

POLITIETS ROLLE
OG ANSVAR
I PLANPROSESSER
VEILEDER V 1.0

Øken for
ling av
säkra och trygga
livsmiljöer
TRYGGT2030